

GRZEGORZ MAROŃ*

ODWOŁANIA DO MARYI W PRAWIE POLSKIM

Wstęp

Pobożność maryjna stanowi jeden z podstawowych znaków rozpoznawczych religijności Polaków. Wysuwana jest nawet teza, iż „kult maryjny zdominował polski katolicyzm”¹. Zwykle jednak polskiej maryjności nie ogranicza się do znamion życia duchowego Polaków, lecz upatruje się w niej cechę polskiej tożsamości narodowej i państwowej. Według jednej z nieodosobnionych opinii Matka Boża to „jeden z ważniejszych fundamentów bytu narodu i niepodległego państwa polskiego. Bo nie sposób oddzielić procesu kształtowania specyficznego ducha Polski od religijności maryjnej Polaków. Kult Matki Bożej pozostawił niezatarty ślad w polskiej kulturze, historii, obyczajach, tradycji, tożsamości narodowej. Maryjność wywarła wpływ nie tylko na charakter naszej religijności, ale i na nasze życie publiczne. Kult maryjny był fundamentalną cechą państwa polskiego”². Niekiedy można odnieść wrażenie, że pobożność maryjną traktuje się nawet jako cechę konstytutywną, *conditio sine qua non* państwa i narodu polskiego. W ocenie prymasa kard. Stefana Wyszyńskiego „historia Polski i maryjność Polaków, a także naukowa mariologia polska, wiążą się ze sobą tak ściśle, że jedna drugą warunkuje”³. Jeszcze bardziej

* Dr, Uniwersytet Rzeszowski, e-mail: grzegorzmaron@op.pl

¹ S. Zaręba, *Współczesny katolicyzm polski. Ile tradycji, ile zmiany?*, „Przegląd Religioznawczy” 2010, nr 3, s. 117.

² P. Bączek, *Matka Boża – fundament Polski*, „Niedziela” 2013, nr 18, s. 16.

³ J. Lewandowski, *Naród w nauczaniu kardynała Stefana Wyszyńskiego*, Warszawa 1982, s. 177.

kategorycznie zależność „maryjności” i „polskości” jawi się w świetle słów abpa Stanisława Szymckiego, dla którego „Polska tożsamość nie może być inna jak tylko katolicka, religijna, jak tylko maryjna i stojąca przy krzyżu”⁴.

Powyższe cytaty potwierdzają rolę kultu Matki Bożej w dziejach Polski i Polaków. Dowodzą niejednokrotnej zbieżności czy koincydencji wartości religijnych oraz narodowych i patriotycznych na przestrzeni wieków. Kontekst historyczny, do którego cytaty te się odnoszą, każe jednak odrzucić literalne ich odczytywanie jako rzekomo komunikujących monopol środowisk katolickich w zakresie postaw patriotycznych. Autorzy przywołanych słów nie kwestionują polskości niekatolików czy w ogóle niewierzących obywateli i ich oddania Polsce. Przypominają natomiast katolikom o tym, że mają obowiązek służyć Ojczyźnie, a Maryja była i jest dla nich orędowniczką, wspomóżycielką i pośredniczką także w sprawach dobra ogólnonarodowego.

Kult Maryi jest postrzegany jako cecha Polski i Polaków także za granicą. W. Lipscher polskiej maryjności nadaje rangę „teologii politycznej”⁵. T. Rey podaje kult Matki Boskiej Jasnogórskiej i Matki Boskiej z Guadalupe jako przykłady przenikania się osobistej – religijnej i zbiorowej – narodowej tożsamości odpowiednio Polaków i Meksykanów. Według Autora cześć oddawana obu wizerunkom Maryi wpływa na to, co znaczy być Polakiem (Meksykaninem) i katolikiem⁶.

Opracowanie nie służy ocenie skorelowania pobożności maryjnej z polsnością. Przyjmując jednak trafność spostrzeżenia, że „Polska maryjność jest rodzajem «*stereotypu religijno-narodowo-patriotycznego*», który funkcjonuje współcześnie jako jeden z istotnych wyznaczników tożsamości narodowej Polaków”⁷, postanowiłem poddać analizie przypadki odwoływania się do Maryi w prawie polskim. U podstaw artykułu antycypowałem pytanie o to, czy i ewentualnie w jakim stopniu można mówić o „pozytywizacji” osoby Maryi? Jeżeli bowiem, jak twierdzili przedstawiciele szkoły historycznej w prawoznawstwie, prawo jest przejawem Du-

⁴ Z. Karabowicz, S. Szymek, *Polska tożsamość powinna być katolicka i maryjna*, <http://pokolenie-jp2.pl/?sec=artykuly&act=pokazArt&id=2993&kat=> [dostęp: 27.03.2015 r.].

⁵ W. Lipscher, *Teologia polityczna Jana Pawła II*, „Teologia Polityczna” 2005-2006, nr 3, s. 126.

⁶ T. Rey, *The Politics of Patron Sainthood in Haiti: 500 Years of Iconic Struggle*, „The Catholic Historical Review” 2002, vol. 88, nr 3, s. 519.

⁷ J. Bartmiński, *Stereotypy mieszkają w języku: studia etnolingwistyczne*, Lublin 2007, s. 188.

cha Narodu (*Volksgeist*), to polska maryjność *prima facie* powinna w jakiś sposób znajdować odzwierciedlenie także w postanowieniach prawa.

Podjmując próbę odpowiedzenia na powyższe pytanie, przedstawiłem oraz poddałem interpretacji zróżnicowane w formie i treści odniesienia do Matki Bożej w obowiązujących przepisach prawnych. Wśród objętych analizą aktów prawnych znajdują się zarówno akty normatywne, czyli formułujące generalno-abstrakcyjne normy postępowania, jak i akty o charakterze indywidualnym. Większość z omówionych aktów prawnych to akty stanowione przez organy samorządu terytorialnego, nie brak jednak również nawiązań do aktów prawnych wydawanych przez naczelne i centralne organy władzy publicznej.

Bogata typologia uwzględnionych aktów prawnych uzasadnia posłużenie się w tytule ogólnym określeniem „prawo polskie”, a nie np. pojęciem „systemu prawnego” rozumianego jako całokształt uporządkowanych i powiązanych ze sobą generalno-abstrakcyjnych norm prawnych⁸. Poddanie ocenie odniesień do Matki Bożej zawartych także w aktach niemających charakteru normatywnego wyklucza użycie terminu „system prawny”, suponujący węższy – w stosunku do obranego – przedmiot badań. Podobnie nienormatywność niektórych poniżej przywołanych aktów pochodzących od organów samorządu terytorialnego stoi na przeszkodzie zastosowaniu w tytule punktu 2 opracowania sformułowania „akty prawa miejscowego”⁹.

Objęte analizą przepisy prawne zostaną zweryfikowane pod kątem ich konstytucyjności, w szczególności zgodności z konstytucyjną zasadą religijnej, światopoglądowej i filozoficznej bezstronności władz publicznych (art. 25 ust. 2 Konstytucji RP¹⁰).

Artykuł swoim zakresem obejmuje wyłącznie współczesne prawo polskie. Pominęto w nim znane polskiej historii przypadki relewantności Maryi w rodzimym systemie czy szerzej porządku prawnym na przestrzeni wieków. Poza ramami artykułu pozostawiono także nieliczne odniesie-

⁸ G. Maroń, *Wstęp do prawoznawstwa*, Rzeszów 2011, s. 121.

⁹ W opracowaniu pominęto akty prawne, w których tytułach pojawia się odniesienie do Matki Bożej w postaci nazwy własnej, np. nazwy stowarzyszenia. Zob. np. rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 30 lipca 1997 r. w sprawie nadania osobowości prawnej Stowarzyszeniu Oaza Matki Bożej Bolesnej (Dz.U. Nr 99, poz. 615).

¹⁰ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

nia do Maryi w procesie stosowania prawa¹¹ oraz sporadyczne wzmianki o Maryi czynione w prawniczej literaturze przedmiotu.

Tytuł opracowania może mylnie sugerować tezę o prawnej pozytywizacji Matki Bożej. Wywołanie takiego skojarzenia nie jest zamierzeniem autora. *Sui generis* inkorporowanie osoby Maryi do szeroko pojmowanego dyskursu prawnego nie zakłada uczynienia z niej kategorii prawnej.

1. Akty prawne naczelnych i centralnych organów władzy publicznej

W ustawie zasadniczej nie znajduje się żadne odniesienie do Maryi. Konstytucja w dwóch miejscach preambuły zawiera natomiast odwołanie do Boga¹². Aktami normatywnymi o najwyższej mocy prawnej, w których pojawia się nawiązanie do osoby Maryi, są konkordat jako ratyfikowana umowa międzynarodowa oraz trzy ustawy. We wszystkich tych aktach o Maryi wspomina się w kontekście świąt będących dniami wolnymi od pracy. Ustawa z dnia 18 stycznia 1951 r. o dniach wolnych od pracy¹³ wśród trzynastu tego typu dni wymienia 15 sierpnia jako dzień „Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny”, w tradycji katolickiej zwany też świętem Matki Boskiej Zielnej. Według tej ustawy dniem wolnym od pracy jest także 1 stycznia, czyli, jak *expressis verbis* podano w art. 1 pkt 1a, „Nowy Rok”. Dzień ten w kalendarzu świąt nakazanych w kościele katolickim figuruje pod nazwą „Święta Bożej Rodzicielki Maryi”. Z kolei gwarantowany ustawą jako dzień wolny od pracy 3 maja, określony „Świętem Narodowym Trzeciego Maja” – co nawiązuje do rocznicy uchwalenia w dniu

¹¹ Przykładowo postanowieniem Sądu Okręgowego w Warszawie, Wydział VII Cywilny Rejestrowy z dnia 13 kwietnia 2006 r. (sygn. akt VII Ns Rej. Ew P 246) do ewidencji partii politycznych wpisano „Sztandar Matki Boskiej Licheńskiej Bolesnej Królowej Polski (SMB) z siedzibą w Bytomiu”. Wyrokiem skazującym nie zakończyła się żadna z kilku prowadzonych spraw o obrazę uczuć religijnych poprzez publiczne, w formie fotomontażu zamieszczonego w prasie, znieważenie wizerunku Maryi jako przedmiotu czci religijnej (art. 196 k.k.). Jedną z tych spraw była przedmiotem rozpoznania także Europejskiej Komisji Praw Człowieka: *Dubowska i Skup przeciwko Polsce* (decyzja EKPC z dnia 18 kwietnia 1997 r., skargi nr 33490/96 i 34055/96). Zob. M. A. Nowicki, *Czarna Madonna na okładce „Wprost”: skarga odrzucona*, „Rzeczpospolita” z dnia 1 lipca 1997 r.

¹² Zob. G. Maroń, *Bóg w polskim porządku prawnym*, „Przegląd Prawa Wyznaniowego” 2014, t. 6, s. 57-76.

¹³ Tekst jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 90.

3 maja 1791 r. Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej – w liturgii Kościoła katolickiego w Polsce zbiega się z uroczystością Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski.

Święto Wniebowzięcia NMP w żadnym z aktów normatywnych nie zostało określone wprost jako święto „państwowe” czy „narodowe”. Taki status jest udziałem: 1 maja („Święto Państwowe”), 3 maja („Święto Narodowe Trzeciego Maja”), 11 listopada („Narodowe Święto Niepodległości”) oraz niebędących dniami wolnymi od pracy: 1 marca („Narodowy Dzień Pamięci Żołnierzy Wyklętych”), 9 maja („Narodowe Święto Zwycięstwa i Wolności”), 1 sierpnia („Narodowy Dzień Pamięci Powstania Warszawskiego”) i 31 sierpnia („Dzień Solidarności i Wolności”).

Zaliczenie święta Wniebowzięcia NMP, a więc święta religijnego, do dni ustawowo wolnych od pracy nie jest niczym szczególnym w polskim porządku prawnym. Na trzynaście dni wolnych od pracy w Polsce aż dziewięć wiąże się formalnie ze świętami religijnymi. Taki stan rzeczy nie kłóci się z zasadą rozdziału Kościoła od państwa. Istotna część dni wolnych od pracy we współczesnych państwach tak wyznaniowych, jak i świeckich to święta religijne, będące świadectwem historii i tradycji danego kraju oraz jego religijnej demografii. Święto Wniebowzięcia NMP jest dniem wolnym od pracy także w wielu innych państwach europejskich, gdzie katolicyzm czy prawosławie stanowi dominujące wyznanie (Andorra, Austria, Belgia, Bośnia i Hercegowina, Chorwacja, Grecja, Hiszpania, Lichtenstein, Litwa, Luksemburg, Malta, Monako, Niemcy – w dwóch landach, Portugalia, Rumunia, San Marino, Słowacja, Słowenia, Szwajcaria – niektóre kantony, Watykan, Włochy), także w tych uchodzących za przykład ścisłego rozgraniczenia *sacrum* i *profanum*, jak Francja.

Zarówno 1 stycznia, jak i 15 sierpnia jako dni świąteczne wolne od pracy wymienia także wśród siedmiu świąt Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską z dnia 28 lipca 1993 r.¹⁴. O ile drugi z tych dni nazwano w konkordacie, podobnie jak w ustawie z 1951 r., jako „uroczystość Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny” (art. 9 ust. 1 pkt 1), o tyle dzień 1 stycznia dosłownie powiązano z „uroczystością Świętej Bożej Rodzicielki Maryi (dniem Nowego Roku)” (art. 9 ust. 1 pkt 4).

Upřednio tak samo oba powyższe święta maryjne jako dni wolne od pracy zostały wskazane w art. 17 ust. 1 pkt 1 i 4 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Pol-

¹⁴ Dz.U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318.

skiej¹⁵. Ustawa nazywa te dwa święta, jak i sześć innych świąt, „świętami katolickimi”, co wiąże się z zakresem przedmiotowym aktu.

Ustawa z dnia 4 lipca 1991 r. o stosunku Państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego w gronie siedmiu świąt prawosławnych, podczas których członkom tego kościoła przysługuje zwolnienie od pracy lub nauki, wymienia 7 kwietnia jako „Zwiastowanie Najświętszej Maryi Panny” oraz 28 sierpnia jako „Zaśnięcie Najświętszej Maryi Panny” (art. 14 ust. 1 pkt 4 i 7). Zwolnienie od pracy w celu obchodzenia tych świąt nie łączy się z prawem do wynagrodzenia, jeżeli święta te nie są dniami ustawowo wolnymi od pracy¹⁶.

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Transportu z dnia 31 lipca 2007 r. w sprawie okresowych ograniczeń oraz zakazu ruchu niektórych rodzajów pojazdów na drogach¹⁷ w dniach m.in. 1 stycznia, 3 maja i 15 sierpnia od godz. 8⁰⁰ do 22⁰⁰ obowiązuje zakaz ruchu na drogach na obszarze całego kraju pojazdów i zespołów pojazdów o dopuszczalnej masie całkowitej przekraczającej 12 ton, z wyłączeniem autobusów. Jedynie ostatni z wymienionych dni określono jako święto maryjne. Dwa pierwsze dni nazwano tak samo, jak w przywoływanej ustawie z 1951 r., tj. mianem Nowego Roku i Święta Narodowego Trzeciego Maja¹⁸.

Pośrednio do Maryi odwołują się przepisy określające podstawę programową nauczania w polskich szkołach, które wśród tzw. „tekstów kultury” omawianych w ramach zajęć z języka polskiego wymieniają „Bogurodzicę” oraz „Lament świętokrzyski”¹⁹. Pierwsza z pieśni funkcjonowała jako hymn państwowy I RP.

¹⁵ Tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 1169 z późn. zm.

¹⁶ Tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 1726.

¹⁷ Tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 839.

¹⁸ Trzy święta maryjne były w Polsce oficjalnie dniami wolnymi od pracy w okresie II RP, tj. Wniebowzięcie Najświętszej Maryi Panny (15 sierpnia), Niepokalane Poczęcie Najświętszej Maryi Panny (8 grudnia) oraz Oczyszczenie Najświętszej Maryi Panny (2 lutego); Rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 15 listopada 1924 r. o dniach świątecznych (Dz.U. Nr 101, poz. 928). Rozporządzenie to wymieniało jako dzień wolny od pracy także 1 stycznia jako „Nowy Rok”, a nie Święto Bożej Rodzicielki Maryi. Wynikało to z faktu, iż niniejsze święto do liturgii Kościoła wprowadził dopiero papież Pius XI w 1931 r. na pamiątkę 1500. rocznicy Soboru w Efezie.

¹⁹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 31 sierpnia 2010 r. w sprawie organizacji kształcenia dzieci obywateli polskich czasowo przebywających za granicą (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 454); rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. poz. 977 z późn. zm.).

Implikatywna jest również responsywność przepisów prawnokarnych wobec kultu maryjnego. Zgodnie z art. 196 k.k. penalizowane jest obrażanie uczuć religijnych poprzez publiczne znieważanie przedmiotu czci religijnej. Prawnicza doktryna dość zgodnie wskazuje, iż wśród przedmiotów czci religijnych znajduje się Matka Boża²⁰.

Odwołania do Maryi zawierają także akty prawne przynależące do prawa wewnętrznie obowiązującego (interna) oraz pozbawione normatywności akty prawne indywidualne.

Postać Matki Bożej jest doniosła dla polskiej numizmatyki i filatelistyki²¹. Wizerunek Maryi znajduje się na monecie okolicznościowej o nominale 20 zł wyemitowanej przez NBP w 2010 r. prezentującej opactwo cystersów w Krzeszowie. Awers monety zawiera stylizowany wizerunek rzeźby znajdującej się nad portalem głównym Bazyliki Wniebowzięcia NMP w Krzeszowie, przedstawiającej Najświętszą Marię Pannę Niepokalaną. Rewers tej monety ukazuje natomiast fragment fasady bazyliki, na którym również można dostrzec figurę Najświętszej Maryi Panny. Bazylika Wniebowzięcia NMP w Krzeszowie zdobi także rewers monety o nominale 2 zł. Kilka monet okolicznościowych wyemitowanych przez NBP przedstawia wizerunek zespołu klasztornego na Jasnej Górze w Częstochowie²². Podstawą prawną emisji wskazanych monet były zarządzenia Prezesa Narodowego Banku Polskiego wydawane na podstawie art. 33 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim²³.

²⁰ Zob. np. W. Janyga, *Przestępstwo obrazy uczuć religijnych w polskim prawie karnym w świetle współczesnego pojmowania wolności sumienia i wyznania*, Warszawa 2010, s. 216.

²¹ Zarządzenie Prezesa NBP z dnia 28 lipca 2005 r. w sprawie ustalenia wzorów, stopu, próby, masy i wielkości emisji monet nominalnej wartości 2 zł, 10 zł, 20 zł i 200 zł oraz terminów wprowadzenia ich do obiegu (M.P. Nr 47, poz. 641); zarządzenie Prezesa NBP z dnia 11 września 2009 r. w sprawie ustalenia wzoru, stopu, masy i wielkości emisji monety nominalnej wartości 2 zł oraz terminu wprowadzenia jej do obiegu (M.P. Nr 60, poz. 807); zarządzenie Prezesa NBP z dnia 26 października 2010 r. w sprawie ustalenia wzorów, stopu, próby, masy i wielkości emisji monet nominalnej wartości 2 zł i 20 zł, z serii „Zabytki Rzeczypospolitej” - Krzeszów, oraz terminów wprowadzenia ich do obiegu (M.P. Nr 82, poz. 983); zarządzenie Prezesa NBP z dnia 7 lipca 2011 r. w sprawie ustalenia wzoru, stopu, masy i wielkości emisji monety nominalnej wartości 2 zł, upamiętniającej „300-lecie Pielgrzymki Warszawskiej na Jasną Górę”, oraz terminu wprowadzenia jej do obiegu (M.P. Nr 67, poz. 664).

²² „300-lecie Pielgrzymki Warszawskiej na Jasną Górę” (2011 r., 2 zł), „Częstochowa – Jasna Góra” (2009 r., 2 zł), „350-lecie obrony Jasnej Góry” (2005 r., 20 i 2 zł).

²³ Tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 908 z późn. zm.

Matka Boże widnieje także na ponad 40 znaczkach wyemitowanych przez Poczte Polskę. Większość z nich składa się na serię „Sanktuaria Maryjne”²⁴. Postać Madonny Jasnogórskiej zdobi ponadto znaczek wyemitowany w 2000 r. z okazji 80. rocznicy urodzin papieża Jana Pawła II, a wizerunek Matki Bożej Fatimskiej pojawia się na znaczku wyemitowanym w 2001 r. z okazji 10-lecia Radia Maryja.

Podstawą prawną wprowadzenia powyższych znaczków do obiegu były początkowo zarządzenia Ministra Łączności w sprawie planu emisji znaczków pocztowych, następnie kolejno rozporządzenia Ministra Gospodarki, rozporządzenia Ministra Infrastruktury, decyzje Ministra Infrastruktury, decyzje Ministra Transportu i Budownictwa, decyzje Ministra Transportu, ponownie decyzje Ministra Infrastruktury, a obecnie decyzje Ministra Administracji i Cyfryzacji.

Indywidualny charakter posiadają postanowienia Prezydenta RP o nadaniu orderów i odznaczeń. W jednym z takich postanowień jako uzasadnienie za nadaniem Krzyża Oficerskiego Orderu Odrodzenia Polski wskazano: „wybitne zasługi w pracy duszpasterskiej, rozślawianie kultu Matki Bożej Królowej Kaszub”²⁵. Religijny charakter aktywności w postaci propagowania kultu maryjnego w połączeniu z lakonicznością pierwszego fragmentu cytowanej frazy może budzić obiekcje co do poddanych uhonorowaniu zasług. Za bezpodstawnością tych zastrzeżeń przemawiałaby z kolei okoliczność zawierania się we wspomnianej „pracy duszpasterskiej” także np. działalności społecznej, filantropijnej czy kulturowej.

²⁴ Dotychczas wydane znaczki przedstawiają wizerunki Matki Bożej: Częstochowskiej (1982 r. – z okazji 600-lecia obecności Obrazu Jasnogórskiego), Leśniańskiej, Świętołipskiej (1993 r.), Kalwaryjskiej z Kalwarii Zebrzydowskiej (1994 r.), Pocieszenia – Leżajskiej (1995 r.), Przeczyckiej (1996 r.), Pocieszenia z Górki Duchownej (1997 r.), Sejneńskiej, Tęskniącej z Powsina (1998 r.), Jałowieckiej, Katyńskiej, Rokitniańskiej, Zwycięskiej Koziełskiej (1999 r.), Licheńskiej, Różanostockiej (2000 r.), Ludźmierskiej-Królowej Podhala, Pięknej Miłości, Zwycięskiej z Mariampola (2001 r.), Nieustającej Pomocy w Jaworznie, Opolskiej, Trąbkowskiej (2002 r.), Łaskawej z Krzeszowa, Zbawiciela, Zielenickiej (2003 r.), Dzikowskiej, Fatimskiej, Jasnogórskiej, Łaskawej, Łomżyńskiej, Miedzińskiej, Nieustającej Pomocy, Oborskiej, Piekarskiej, Płaczącej, Rudzkiej, Rychwałdzkiej, Rywałdzkiej, Rzeszowskiej, Sianowskiej, Skrzatuskiej, Świętorodzinnej (2004 r.), Leśniowskiej (2007 r. – z okazji Leśniowskiego Roku Jubileuszowego Rodziny), Śnieżnej – Przyczyny Naszej Radości (2008 r.), Drohobyckiej, Kochawińskiej (2014 r.).

²⁵ Postanowienie Prezydenta RP z dnia 14 lutego 2008 r. o nadaniu orderu (M.P. Nr 67, poz. 592).

Wzmianki o Maryi pojawiają się również w kilku uchwałach okolicznościowych Sejmu i Senatu RP²⁶. Uchwały tego typu nie mają charakteru normatywnego, będąc wyłącznie symboliczną doniosłością²⁷.

2. Akty prawne organów samorządu terytorialnego

Najwięcej aktów prawnych pośrednio lub bezpośrednio odnoszących się do Maryi podjęły organy samorządu terytorialnego. Ich usytuowanie w typologii aktów prawnych nie zawsze jest oczywiste. Kwestią złożoną jest także ocena niektórych z nich pod względem ich legalności, zarówno w aspekcie podstawy prawnej ich podjęcia, jak i ich zgodności z przepisami prawnymi o wyższej mocy prawnej, zwłaszcza z konstytucyjną zasadą religijnej, światopoglądowej i filozoficznej bezstronności władz publicznych.

Wizerunki Maryi na samorządowych insygniach

Wizerunek Maryi znajduje się w herbach blisko 40 polskich miast, gmin i powiatów²⁸. Najczęściej herby te obrazują postać Madonny z Dzieciątkiem²⁹,

²⁶ Zob. np. uchwała Sejmu RP z dnia 13 kwietnia 2016 r. w 1050. rocznicę Chrztu Polski (M.P. poz. 380); uchwała Senatu RP z dnia 7 kwietnia 2016 r. w 1050. rocznicę Chrztu Polski (M.P. poz. 374); uchwała Senatu RP z dnia 7 kwietnia 2016 r. w 360. rocznicę Ślubów Lwowskich (M.P. poz. 386); uchwała Sejmu RP z dnia 8 listopada 2013 r. w 65. rocznicę śmierci kardynała Augusta Hlonda (M.P. poz. 967); uchwała Senatu RP z dnia 31 marca 2011 r. dla uczczenia postaci i dokonania Błogosławionego Ojca Stanisława Papczyńskiego (M.P. Nr 28, poz. 305).

²⁷ Zob. G. Maroń, *Uchwały okolicznościowe Sejmu i Senatu RP w świetle zasady religijnej, światopoglądowej i filozoficznej bezstronności władz publicznych*, [w:] M. Skwarzyński, P. Steczkowski (red.), *Polityka wyznaniowa a prawo III Rzeczypospolitej*, Lublin 2016, s. 33-52.

²⁸ Zob. P. Gołdyn, *Maryja w herbach miast polskich*, „*Salvatoris Mater*” 2000, nr 2, s. 247-262.

²⁹ Maryja z małym Jezusem widnieje w herbach takich miast (gmin miejsko-wiejskich) jak: Bardo, Frombork, Głogów, Iława, Lubin, Pasym, Sztum i Wolsztyn oraz następujących gmin wiejskich: Dzierżoniów, Gidle, Juchnowiec Kościelny, Kamionka Wielka, Lipinki, Łagów, Nowy Targ, Olszówka, Pęcław, Piekoszów, Wągrowiec, Wąsewo, Wysokie Mazowieckie, Zakrzewo. Herb gminy wiejskiej Kunice przedstawia św. Jadwigę Śląską, która trzyma figurkę Maryi z Dzieciątkiem. Grafika z osobą Madonny z Dzieciątkiem wchodzi

rzadziej przedstawiają samą Matkę Bożą³⁰. Herb miasta i gminy Supraśl ukazuje Maryję i Archanioła Gabriela w scenie Zwiastowania Pańskiego. Na tle herbów „maryjnych” oprócz Supraśla wyróżnia się też herb gminy wiejskiej Zębówice, na którym widnieje Maryja i jej matka św. Anna, herb gminy wiejskiej Skulsk ze sceną Matki Bożej z martwym Jezusem spoczywającym na jej kolanach (Pieta Matki Boskiej Bolesnej Skulskiej) oraz herb miasta i gminy Baborów przedstawiający wydarzenie nawiedzenia św. Elżbiety przez Maryję.

Część wizerunków powyżej wskazanych herbów, a tym samym wizerunków Maryi, stanowi składnik wzoru gminnych czy powiatowych oficjalnych flag, bannerów, sztandarów, chorągwi, pieczęci, łańcuchów wójtów (burmistrzów) czy starostów oraz łańcuchów przewodniczących rad miast czy rad powiatu.

Najczęściej wzory herbów jednostek samorządu terytorialnego posiadają umocowanie w postanowieniach statutów gmin i powiatów – uchwalanych przez rady gmin i rady powiatów na podstawie odpowiednio art. 18 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym³¹ i art. 12 pkt ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym³² – a dokładniej w załącznikach do tych statutów. Niejednokrotnie graficzną postać herbów, a także flag, bannerów, chorągwi, sztandarów, pieczęci, łańcuchów określają obok przepisów statutowych także odrębne uchwały rad gmin i powiatów wraz z załącznikami podejmowane zwykle w oparciu o art. 18 ust. 2 pkt 13 u.s.g. i art. 12 pkt 10 u.s.p. w zw. z art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 21 grudnia 1978 r. o odznakach i mundurach³³. Zdara się, iż przepisy statutowe jedynie odsyłają do właściwych uchwał, nie określając same wzoru herbu czy pozostałych symboli miasta lub powiatu. Sporadycznie ma miejsce sytuacja, iż o herbie gminy czy innych jej symbolach nie wspomina w ogóle statut gminy, natomiast ustanawia je odrębna uchwała.

Nie zawsze istnieje tożsamość poszczególnych symboli gminy. Na sztandarach kilku polskich miast i gmin widnieje Maryja pomimo tego,

w skład herbów czterech powiatów: leżajskiego, polickiego, szczycieńskiego i wolsztyńskiego.

³⁰ Samodzielne zobrazowanie postaci Matki Bożej zawierają herby miasta Janów Lubelski, gmin wiejskich Czemierniki, Gorzyce, Grębocice oraz powiatów polkowickiego i tatrzańskiego.

³¹ Tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 446 [dalej: u.s.g].

³² Tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 814 [dalej: u.s.p.].

³³ Tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 38.

że Matki Boskiej nie przedstawiają herby tych miast i gmin. Obraz Matki Bożej Pocieszenia wchodzi w skład rewersu sztandaru gminy Borek Wielkopolski. W prawym, dolnym rogu strony głównej sztandaru miasta Dęblin umieszczona jest plakietka przedstawiająca Matkę Boską Częstochowską. Wizerunek Matki Boskiej Lubaczowskiej oraz napis „Matko Boska Lubaczowska Módl się za Nami” zdobi sztandar Lubaczowa. Sztandar Otwocka przedstawia orla z umieszczonym w środku jego sylwetki medalionem z wizerunkiem Matki Boskiej Swojczowskiej. Płat lewy sztandaru gminy Nawojowa zawiera wizerunek Matki Bożej z ołtarza głównego kościoła w Nawojowej. Na awersie sztandaru gminy Horyniec Zdrój widnieje Matka Boska Niepokalanego Poczęcia z kaplicy Leśnej w Nowinach Horynieckich oraz napis „Matko Boża Horynieckich Zdrojów Módl się za Nami”. Z kolei w skład rewersu sztandaru gminy Żegocina wchodzi wizerunek Matki Boskiej Żegocińskiej. Zgodnie natomiast z § 5 ust. 2 statutu Podkowy Leśnej „Kamieniem węgielnym miasta stanowiącym symbol jego założenia w roku 1925, jest figura Matki Boskiej wzniesiona na skwerze im. ks. Bronisława Kolasińskiego”³⁴.

W kilku przypadkach uchwały określające symbole gmin czy powiatów wskazują na konkretny wizerunek Maryi czczony na obszarze danej jednostki samorządu terytorialnego lub w jej okolicy³⁵.

Zarówno statut, jak i uchwały dotyczące symboliki gminy czy powiatu zaliczają się do aktów prawa miejscowego. Zgodnie z art. 3 ust. 1 ustawy o odznakach i mundurach jednostki samorządu terytorialnego mogą ustanawiać, w drodze uchwały organu stanowiącego danej jednostki, własne herby, flagi, emblematy oraz insygnia i inne symbole. Wzory tych symboli muszą być zgodne z zasadami heraldyki, weksylologii i miejscową tradycją historyczną. Organem stojącym na straży tej zgodności jest minister właściwy do spraw administracji publicznej, który opiniuje stosowny wniosek organu stanowiącego jednostki samorządu terytorialnego w terminie 3 miesięcy od dnia jego złożenia. Opinię minister sporządza przy pomocy powołanej przez siebie Komisji Heraldycznej jako organu

³⁴ Uchwała Nr 66/XVIII/2004 Rady Miasta Podkowy Leśnej z dnia 20 lutego 2004 r. w sprawie uchwalenia Statutu Miasta Podkowy Leśnej (Dz.Urz.Woj.Mazow. Nr 79, poz. 1990).

³⁵ W heraldyce samorządowej odnaleźć można zobrazowania np. Matki Boskiej Kiełczyńskiej (Dzierżoniów), Matki Bożej Lipińskiej (Lipinki Wielkie), Matki Boskiej Ludźmierskiej - Królowej Podhala (Nowy Targ), Matki Boskiej Umieńskiej (Olszówka), Matki Boskiej Miłosierdzia z Piekoszowa (Piekoszów), Matki Boskiej Skulskiej (Skulsk), Matki Boskiej Leżajskiej (powiat leżajski).

opiniodawczo-doradczego. W ocenie NSA „tylko opinia pozytywna ministra właściwego do spraw administracji publicznej (...) daje podstawę organowi stanowiącemu danej jednostki samorządu terytorialnego do podjęcia uchwały o ustanowieniu herbu, flagi czy innych symboli”³⁶.

Symbolika religijna jest jednym z dominujących motywów herbów miejskich obok tzw. herbów alegorycznych, architektonicznych, mówiących i własnościowych. W wielu przypadkach postać herbu danego miasta nawiązuje do graficznej postaci pieczęci miejskich sięgających swoją genezą często czasów średniowiecza. W heraldyce etiologię wyobrażeń Najświętszej Maryi Panny na herbach miejskich łączy się z jedną z trzech głównych okoliczności: Maryja jako patronka miejscowego kościoła, wizerunek Matki Bożej jako znak reprezentujący miejscowe sanktuarium oraz Maryja jako patronka Zakonu Krzyżackiego w przypadku miast założonych przez Zakon Krzyżacki lub będących pod jego wpływem³⁷. Tematyka maryjna herbów powyżej wskazanych miast i gmin znajduje uzasadnienie w historii tych ośrodków, a tym samym czyni zadość ustawowej przesłance pozostawania w zgodzie z „miejscową tradycją historyczną”. Dobitym przykładem jest herb Fromborka, czyli miasta, które w samej swojej nazwie – niemiecki termin *Frauenburg* („Miasto Pani”) czy łaciński zwrot *Castrum Dominae Nostrae* („Zamek Naszej Pani”) – łączy się z osobą Maryi. Brak zatem podstaw, aby w przepisach uchwał rady miasta czy gminy określających wzór herbu doszukiwać się sprzeczności z art. 25 ust. 2 Konstytucji RP.

Maryjna symbolika herbów miejskich nie jest przy tym polską osobliwością. Wizerunki Matki Bożej zdobią herby wielu miast i miasteczek w różnych państwach Europy i Ameryki Południowej oraz Środkowej, nie tylko tych uchodzących za katolickie czy prawosławne, ale również protestanckich³⁸.

³⁶ Postanowienie NSA z dnia 25 maja 2006 r., I OSK 462/06.

³⁷ P. Gołdyn, *Symbolika religijna i kościelna w herbach miast polskich do końca XX wieku*, Warszawa 2008, s. 44.

³⁸ Wizerunki Maryi występują m.in. na herbach następujących miast: Mariazell (Austria), Bastogne (Belgia), Kobryń, Marina Horka, Mińsk, Mołodeczno (Białoruś), Olivar, Valparaiso (Chile), Beczów nad Cieplą, Kladruba, Nepomuk (Czechy), Thisted, Sæby (Dania), Beaune, Les Sables-d'Olonne, Montpellier (Francja), Albarracín, Ajalvir, El Puerto de Santa María, Los Silos, Móstoles, Tremp, Trujillo, Villanueva del Arzobispo (Hiszpania), Assen (Holandia), Trujillo (Honduras), Copacabana, Guadalupe, Medellín, Remolino, Sabaneta, San Jerónimo, Santa Marta (Kolumbia), Ejszyszki, Kretynga (Litwa), Zacatecas (Meksyk), Altötting, Aub, Bad Bevensen Burg, Hillesheim, Münnernstadt, Waldshut-Tiengen, Wittichenau, (Niemcy), Asuncion, Luque (Paragwaj), Braga, Faro, Fatima, Porto,

Maryja jako patronka ulic oraz samorządowych jednostek organizacyjnych

W kilkudziesięciu polskich miastach znajdują się ulice (aleje) czy place, których patronką jest Maryja. Ich nazwy przyjmują różną postać³⁹, najczęściej „Najświętszej Maryi Panny”⁴⁰ oraz „Mariańska”⁴¹ i „Mariacka”⁴². Maryja patronuje także kilku rondom⁴³ i skwerom⁴⁴.

Nadanie nazw ulicom i placom dokonuje się w formie uchwały rady gminy (miasta) podejmowanej na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 13 u.s.g. Pomimo pewnych rozbieżności w doktrynie i orzecznictwie sądów administracyjnych uchwały tego typu zalicza się do aktów prawa miejscowego⁴⁵.

Aktem normatywnym nie są natomiast uchwały organów stanowiących samorządu terytorialnego nadające nazwy samorządowym jednostkom organizacyjnym, takim jak publiczne szkoły czy szpitale. Z dniem 8 grudnia 1993 r. Wojewódzki Szpital Specjalistyczny w Częstochowie otrzymał patronkę w osobie Najświętszej Maryi Panny⁴⁶. Matka Boża Pocieszenia patronuje Szpitalowi Powiatowemu w Leżajsku. Imię Panny Ma-

Santa Maria da Feira, (Portugalia), Subotica, Vrnjačka Banja (Serbia), Pezinok, Podolinec, Šamorín, Tisovec, Trzciana (Słowacja), Skänninge (Szwecja).

³⁹ Ulice: „Niepokalanego Serca Najświętszej Maryi Panny” (Koźmin Wielkopolski), „Najświętszej Maryi Panny Wspomożenia Wiernych” (Rumia), „Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski” (Bielsko-Biała), „Najświętszej Maryi Panny Królowej Rodzin” (Białystok), „Matki Bożej Królowej Polski” (Szczyrk), „Matki Bożej Fatimskiej” (Chojnice, Dębno, Łęczna, Radom - rondo, Tarnów, Wadowice), „Matki Boskiej (Bożej) Bolesnej” (Błonie, Limanowa), „Matki Bożej Dobrej Rady” (Sulistrowiczki), „Matki Boskiej Saletyńskiej” (Rzeszów), „Matki Boskiej Różańcowej” (Łędziny), „Matki Bożej Sulisławskiej” (Osiek), „Matki Bożej Częstochowskiej” (Nowy Dwór Mazowiecki).

⁴⁰ Białogard, Częstochowa, Gdańsk, Inowrocław, Kielce, Krasnobród, Legnica, Nowa Ruda, Pałecznica, Ropczyce, Sanok, Starachowice, Szczekociny, Świerzawa, Tarnów, *Tomaszów Lubelski*, Wambierzyce, Wrocław.

⁴¹ W co najmniej 25 miejscowościach znajduje się ulica „Mariańska” (Biernik, Chorzów, Chrzęsne, Dopiewiec, Góra Kalwaria, Grodzisk Mazowiecki, Jasienica, Kalisz, Kamień Pomorski, Kłodzko, Koszalin, Lublin, Namysłów, Olsztyn, Pabianice, Polanica-Zdrój, Pruszków, Racibórz, Rybnik, Sulejówkę, Sokółka, Sulęcín, Warszawa, Wołomin, Wygoda), a w Łądku Zdroju „Plac Mariański”.

⁴² Nazwę „Plac Mariacki” noszą place w takich miejscowościach jak: Gliwice, Kartuzy, Kraków, Legnica, Leżajsk, Pelplin, Piekary Śląskie, Szczecin, Żukowo, Żywiec.

⁴³ Rondo „Matki Boskiej Bolesnej Czarnopotockiej” (Naszacowice), rondo „Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej” (Milanowska Wólka).

⁴⁴ Skwer „Maryi Matki Życia” (Radom) i skwer „Najświętszej Marii Panny” (Sokołów Podlaski).

⁴⁵ Por. Wyrok NSA z dnia 29 czerwca 2011 r., II OSK 633/11.

⁴⁶ H. Kromołowski, *Historia Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego im. Najświętszej Maryi Panny*, <http://www.szpitalparkitka.com.pl/11,Historia> [dostęp: 27.03.2015 r.].

ryi nosi Szkoła Podstawowa nr 2 w Inowrocławiu⁴⁷. Maryja występuje też w nazwach licznych szkół prowadzonych przez kościelne osoby prawne.

Maryja jako patronka miast i powiatów

Co najmniej jedenaście miast posiada Maryję jako swoją patronkę za aprobatą rady miasta wyrażoną w formie uchwały⁴⁸. Borkowi Wielkopolskiemu patronuje Matka Boża Pocieszenia⁴⁹, Gorlicom – Matka Boża Niepokalana z Gorlickiej Bazyliki⁵⁰, miastu Jaworzno⁵¹ i Mielec⁵² – Matka Boża Nieustającej Pomocy, Kościerzynie – Matka Boża Kościerska Królowa Rodzin⁵³, Krosnu – Matka Boża Murkowa Obrończyni Wiary⁵⁴, Piekarom Śląskim – Najświętsza Maryja Panna Matka Sprawiedliwości i Miłości Społecznej⁵⁵, Piotrkowowi Trybunalskiemu – Matka Boska Piotrkowska⁵⁶,

⁴⁷ Szkołę już u schyłku XIX określano jako Marienschule. Oficjalny patronat Panny Maryi nad szkołą znajduje potwierdzenie w Statucie placówki, jakkolwiek prawdopodobnie nigdy nie została podjęta przez radę miasta uchwała w przedmiocie nadania szkole nazwy. E. Mikołajczak, *Historia*, <http://www.sp2nmp.republika.pl/historia.html> [dostęp: 27.03.2015 r.].

⁴⁸ Ustanawianie Maryi jako patronki miast przy udziale rady miasta było znane także przed 1997 r. W 1993 r. Rada Miasta Otwocka zwróciła się do biskupa diecezji warszawsko-praskiej z prośbą o ogłoszenie Matki Bożej ze Swojczowa Patronką Otwocka, co też bp Kazimierz Romaniuk uczynił 27 września 1993 r.

⁴⁹ Uchwała Nr XXXVII/254/2005 Rady Miejskiej Borku Wielkopolskiego z dnia 29 grudnia 2005 r. w sprawie ustanowienia Matki Bożej Pocieszenia patronką miasta Borku Wielkopolskiego.

⁵⁰ Uchwała Nr 291/XXII/2012 Rady Miasta Gorlice z dnia 30 sierpnia 2012 r. w sprawie poparcia prośby o ustanowienie Matki Bożej Niepokalanej z Gorlickiej Bazyliki Patronką Miasta Gorlice.

⁵¹ Uchwała Nr XLV/558/2005 Rady Miejskiej w Jaworznie z dnia 29 września 2005 r. w sprawie wniosku o ogłoszenie Matki Bożej Nieustającej Pomocy Patronką Jaworzna.

⁵² Uchwała Nr IX/66/2011 Rady Miejskiej w Mielcu z dnia 8 kwietnia 2011 r. w sprawie obwołania Matki Bożej Nieustającej Pomocy patronką miasta Mielca.

⁵³ Podaję za: M. Wajer, *Pod opieką Matki Boskiej*, <http://koscierzyna.naszemiasto.pl/archiwum/pod-opieka-matki-boskiej,192555,art,t,id,tm.html> [dostęp: 27.03.2015 r.].

⁵⁴ Uchwała Nr XXXIX/727/09 Rady Miasta Krosna z dnia 16 marca 2009 r. w sprawie ustanowienia Matki Bożej Murkowej Obrończyni Wiary Patronką Miasta Krosna.

⁵⁵ Uchwała Nr XXXIII/456/13 Rady Miasta Piekary Śląskie z dnia 17 października 2013 r. w sprawie obwołania Najświętszej Maryi Panny Matki Sprawiedliwości i Miłości Społecznej Patronką Piekar Śląskich.

⁵⁶ Uchwała Nr VIII/121/07 Rady Miasta Piotrkowa Trybunalskiego z dnia 25 kwietnia 2007 r. w sprawie ustanowienia Matki Boskiej Piotrkowskiej Patronką Miasta Piotrkowa Trybunalskiego.

Rzeszowowi – Matka Boża Rzeszowska⁵⁷, Stęszewu – Najświętsza Maryja Panna⁵⁸, Wałbrzychowi – Matka Boża Bolesna⁵⁹. Maryję za patronkę obrały także dwa powiaty, co znalazło wyraz w uchwałach rady powiatu i zarządu powiatu. Powiatowi kłodzkiemu patronuje Matka Boża Wambierzycka – Królowa Rodzin⁶⁰, a powiatowi wejherowskiemu Matka Boża Wejherowska⁶¹.

Przywołane uchwały nie są jednolite w swoim kształcie. Większość z nich przyjmuje postać tzw. uchwał intencyjnych, przy pomocy których radni nie tyle „konstytutywnie” ustanawiają patronkę miasta (powiatu), co wyrażają wolę nadania takiego patronatu. Na intencyjny charakter tych uchwał wskazuje ich treść, a nie tytuł. Podjęcie uchwały przez radę miasta czy powiatu jest w tym przypadku jednym z etapów procedury ustanowienia patrona. Dalszy przebieg tej procedury nie przynależy już do porządku publicznoprawnego, lecz wchodzi w zakres kompetencji władz kościelnych, kierujących się przepisami prawa kanonicznego, w szczególności przepisami dwóch instrukcji Kongregacji Kultu Bożego, tj. *o rewizji kalendarzy partykularnych oraz własnych formularzy oficjów i mszy* z 1970 r.⁶² oraz *Normy dotyczące ustanawiania patronów* z 19 marca 1973 r.⁶³.

Z punktu widzenia prawa wewnętrznego Kościoła katolickiego patrona miasta (powiatu) w sensie ścisłym wybiera „duchowieństwo i lud” danej miejscowości. Wybór ten wymaga zatwierdzenia przez właściwego miejscowo ordynariusza, a z kolei ów wybór i zatwierdzenie do pełnej skuteczności potrzebują potwierdzenia przez Kongregację ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. Niejednokrotnie w dekrete Kongregacji

⁵⁷ Uchwała Nr LXXV/58/98 Rady Miasta Rzeszowa z dnia 16 czerwca 1998 r. w sprawie uznania Matki Bożej Rzeszowskiej czczonej w Sanktuarium OO. Bernardynów w Rzeszowie za Patronkę Miasta Rzeszowa.

⁵⁸ Uchwała Rady Miejskiej Gminy Stęszew z dnia 20 marca 1998 r. wyrażającą wolę przyjęcia za Patronkę Stęszewa Najświętszej Maryi Panny.

⁵⁹ Uchwała Nr XXXVI/334/09 z dnia 27 marca 2009 r. w sprawie ustanowienia Matki Bożej Bolesnej Patronką Miasta Wałbrzycha.

⁶⁰ Uchwała Nr 62/2009 Zarządu Powiatu Kłodzkiego z dnia 2 kwietnia 2009 r. w sprawie patronki Ziemi Kłodzkiej.

⁶¹ Uchwała Nr XXXV/330/02 Rady Powiatu Wejherowskiego z dnia 1 marca 2002 r. w sprawie przyjęcia Matki Bożej Wejherowskiej za Patronkę Powiatu Wejherowskiego.

⁶² Dostępne w: „Wiadomości Diecezjalne. Organ urzędowy Kurii Diecezjalnej w Katowicach” 1973, nr 41, s. 137-148.

⁶³ Normae circa Patronos constituendos et imagines B. M. V. coronandas, „Acta Apostolicae Sedis” 1973, vol. 65, s. 276-279 (tekst polski w: *Posoborowe Prawodawstwo Kościelne*, Warszawa 1975, t. VI, z. 2, s. 382-384).

wskazuje się na wolę władz świeckich jako jeden z argumentów za powszechnością pragnienia posiadania przez daną społeczność swojego patrona.

Podobny charakter do uchwał intencyjnych mają uchwały o charakterze opiniodawczym. Rady miasta Gorlic i Jaworzna w formie uchwały aprobatywnie ustosunkowały się do inicjatywy ustanowienia patrona miasta autorstwa środowisk kościelnych. Uchwały tych dwóch rad, analogicznie jak uchwały intencyjne, suponują właściwość kompetentnych władz kościelnych do podejmowania decyzji w przedmiocie świętego patronatu dla miasta. W większości poszczególnych uchwał obu typów *expressis verbis* wskazuje się na organy władzy kościelnej jako podmioty legitymowane do nadania miastu patrona. W niektórych jest mowa lakonicznie o „właściwych władzach kościelnych” (Mielec, Piekary Śląskie), w innych podano właściwego miejscowo biskupa ordynariusza (Krosno) czy też Stolicę Apostolską i właściwego miejscowo biskupa ordynariusza (Gorlice), ewentualnie „władze kościelne” i „Stolicę Apostolską” (Piotrków Trybunalski).

Uchwały rad miasta Rzeszowa i Wałbrzycha *prima facie* posiadają charakter konstytutywny – na gruncie publicznego porządku prawnego – dla ustanowienia Maryi jako patronki miasta. Za wnioskiem takim przemawia brzmienie obu uchwał. W pierwszej z nich postanowiono: „Uznaje się Matkę Bożą Rzeszowską – Panią Rzeszowa czczoną w Sanktuarium OO. Bernardynów za Patronkę Rzeszowa”. Podobne sformułowanie znalazło się w drugiej uchwale, w której można przeczytać, iż „Ustanawia się Matkę Bożą Bolesną Patronką Miasta Wałbrzycha”.

Uchwała radnych wałbrzyskich jest szczególna pod tym względem, że jej twórcy przyjmują dualizm porządków prawnych w przedmiocie tej materii, jaką jest ustanawianie patronów miast. Z jednej strony uchwale wyraźnie nadano postać prawnie doniosłego aktu performatywnego, skoro mocą jej §1 „ustanawia się” patronkę miasta. Z drugiej strony w tej samej uchwale zamieszczono przepis typowy dla uchwał intencyjnych: „§3 Upoważnia się Prezydenta Miasta Wałbrzycha do wystąpienia do Biskupa Świdnickiego, o wszczęcie procedury kościelnej do Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów w Rzymie, o uznanie Matki Bożej Bolesnej Patronką Miasta Wałbrzycha i zatwierdzenie dnia 15 września-Świętem Patronki Miasta Wałbrzycha”.

Obie uchwały są też bogatsze w treść, aniżeli inne wymienione uchwały intencyjne i opiniodawcze. Uchwała Rady Miasta Rzeszowa zawiera

preambułę, a ponadto nie ograniczono się w niej jedynie do określenia patronki miasta, lecz także powierzono miasto Rzeszów oraz jej mieszkańców szczególnej opiece Maryi. Z kolei Rada Miasta Wałbrzycha obok ustanowienia patronki miasta ustanowiła również Święto Patronki Miasta.

Pomimo różnego charakteru wymienionych uchwał wszystkie one posiadają taką samą lub niemal taką samą podstawę prawną, tj. art. 18 ust. 1 u.s.g., względnie „art. 6 i art. 18 ust. 1” lub „art. 18 ust. 1 w zw. z art. 6” u.s.g. Doktryna prawnicza i orzecznictwo sądów administracyjnych są zgodne, iż art. 18 ust. 1 u.s.g. co do zasady nie może być samoistną podstawą prawną uchwał rad gmin. Wśród nielicznych wyjątków od tej reguły sądy administracyjne wskazują jednak uchwały o charakterze intencyjnym, które nie posiadają przymiotu normatywności i nie są aktami prawa miejscowego⁶⁴. Mając ten wyjątek na względzie można przyjąć, iż powyżej wymienione uchwały intencyjne i bardzo podobne do nich uchwały opiniotwórcze podjęto „na podstawie prawa”. Konstatacja taka wymaga jednak jednocześnie uznania, iż kwestia patrona miasta mieści się w kategorii „spraw z zakresu administracji publicznej”, za czym wyraźnie opowiedział się w jednym ze swoich orzeczeń Wojewódzki Sąd Administracyjny w Gorzowie Wielkopolskim⁶⁵.

Mniej oczywiste jest spełnienie przez uchwałę w sprawie patrona miasta wymogu legalności, w rozumieniu pozostawiania tej uchwały „w granicach prawa”. Zgodność takiej uchwały z art. 25 ust. 2 Konstytucji RP zależy od przyjętego przez radę miasta rozumienia patronatu oraz od celów będących u podstaw jej podjęcia. Wyróżnić można co najmniej cztery wymiary patrona miasta. W aspekcie religijnym święty patron jest współmożycielem i orędownikiem w Niebie. W tym ujęciu Maryja jako patronka miasta wyprasza u Boga łaski dla powierzonej jej opiece miejscowości, będąc adresatką modlitw wstawienniczych i dziękczynnych. W sensie religijnym święty patron jest więc przedmiotem kultu religijnego dla osób wierzących (w przypadku Maryi tzw. *cultus hyperduliae*). Patrona miasta nie można jednak redukować tylko do *patronus caelestis* w nauczaniu kościoła katolickiego. Obok wymiaru religijnego współistnieją także wymiary etyczny, historyczny i socjologiczno-kulturowy patronatu świętych. W aspekcie etycznym patron miasta to autorytet, nauczyciel, wzór do naśladowania dla mieszkańców miasta. Będąc uosobieniem uniwersalnych

⁶⁴ Por. Wyrok NSA z dnia 28 kwietnia 2011 r., II OSK 269/11.

⁶⁵ Wyrok WSA w Gorzowie Wlkp. z dnia 7 lutego 2011 r., II SA/Go 83/11.

wartości, może stanowić przykład i inspirację również dla niekatolików czy w ogóle dla osób niewierzących. Maryja symbolizuje takie powszechne wartości jak miłość, dobroć, oddanie, zaufanie, pokorność, bezinteresowna pomoc drugiemu człowiekowi, troska o bliźniego. W wymiarze historycznym patron miasta zaświadcza o jego dziejach. Obranie Maryi patronką wymienionych miast jest potwierdzeniem wielowiekowych związków tych miejscowości z maryjną pobożnością przejawiających się np. w zlokalizowaniu na terenie miasta maryjnego sanktuarium o regionalnej doniosłości czy kościoła pod jej wezwaniem będących centrami życia społecznego. W końcu w aspekcie socjologiczno-kulturowym posiadanie patrona sprzyja kształtowaniu wspólnoty i tożsamości mieszkańców miasta. Ustanowienie przez władze lokalne Maryi patronką miasta było z ich strony nie tyle aktem *ex nihilo*, lecz uczynieniem zadość oczekiwaniom i wnioskom licznych mieszkańców. Pozyskanie patrona może wpisywać się w politykę wizerunkową i promocyjną miasta, sprzyjając rozwojowi turystyki, nie tylko tej religijnej. Święty patron jest niematerialnym symbolem miasta na podobieństwo herbu, flagi czy sztandaru. Niekiedy wybór Maryi jako patronki jedynie sankcjonował niemal powszechne społeczne asocjacje łączące dane miasto z Matką Bożą, jak w przypadku Piekar Śląskich, których nawet herb przedstawia zarys słynnego miejscowego sanktuarium.

O naruszeniu art. 25 ust. 2 ustawy zasadniczej można zatem mówić wówczas, gdy rada miasta ustanawia patrona, mając na uwadze wyłącznie bądź w pierwszej kolejności jego wymiar religijny. Niesprzeczne z tym przepisem jest natomiast obranie przez władze samorządowe Maryi jako patronki, jeśli podjęta uchwała służyła nie tylko zaspokojeniu potrzeb duchowych części mieszkańców, ale także była ukierunkowana na propagowanie uniwersalnych wartości, upowszechnianie historii miasta oraz budowanie wizerunku miasta dla celów promocyjnych. W ustaleniu *ratio legis* uchwały pomocna jest analiza treści samego aktu, jego uzasadnienia oraz protokołu sesji rady gminy, podczas której nad uchwałą procedowano.

Sądy administracyjne rozstrzygały w kilku sprawach będących następstwem podjęcia przez rady miast uchwał w sprawie ustanowienia patronów miast, ale w żadnej z nich ostatecznie nie zajęły stanowiska co do legalności tych uchwał.

W wyroku z dnia 7 lutego 2011 r. Wojewódzki Sąd Administracyjny w Gorzowie Wielkopolskim oddalił skargę na uchwałę Nr LXXV/897/10 Rady Miasta Zielona Góra z dnia 31 sierpnia 2010 r. w sprawie ustano-

wienia św. Urbana I Papieża patronem Miasta Zielona Góra. W ocenie sądu skarżący uchwałę w trybie art. 101 ust. 1 u.s.g. mieszkaniec miasta nie wykazał, aby jego interes prawny lub uprawnienie zostały naruszone niniejszą uchwałą, stąd też nie przysługiwała mu legitymacja skargowa. Sąd zauważył, iż wniesienia przedmiotowej skargi „nie legitymuje sama ewentualna sprzeczność zaskarżonej uchwały z prawem”.

Zarazem sąd uzasadnił, iż uchwała tego typu nie stanowi naruszenia wolności sumienia i wyznania mieszkańców miast objętych patronatem. „Nie można jednakże z niej wywieść, iż ma ona na celu ingerencję w jakikolwiek sposób w sferę indywidualnych uprawnień lub obowiązków członków wspólnoty samorządowej. Nie wynika z niej bowiem obowiązek ani zakaz czynienia czegokolwiek, tym bardziej praktykowania żadnej religii, czy też manifestowania swoich poglądów, przekonań religijnych bądź ich braku”. Argumentacja taka czyni wątpliwym ewentualne skuteczne dochodzenie roszczeń z tytułu naruszenia dóbr osobistych także na drodze cywilnoprawnej na podstawie art. 23 i 24 k.c. Do podobnych wniosków doszedł WSA w Warszawie w sprawie ze skargi mieszkanki Ostrołęki na uchwałę Nr 574/LIX/2014 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 24 kwietnia 2014 r. w sprawie ustanowienia Ojca Świętego Jana Pawła II Patronem Miasta Ostrołęki⁶⁶.

W dwóch innych sprawach podstawą rozstrzygnięcia sądu były kwestie proceduralne. WSA we Wrocławiu postanowieniem z dnia 25 czerwca 2010 r. odrzucił skargę, wniesioną również w trybie art. 101 ust. 1 u.s.g., na powyżej wskazaną uchwałę Rady Miasta Wałbrzycha z dnia 27 marca 2009 r. Powodem takiej decyzji sądu był fakt, iż strona skarżąca nie dopełniła obowiązku wyczerpania drogi administracyjnej, nie wzywając organu administracji publicznej – przed wniesieniem skargi do WSA – do usunięcia naruszenia prawa⁶⁷.

Ten sam sąd umorzył postępowanie w sprawie ze skargi na uchwałę Nr LXV/399/10 Rady Miejskiej Dzierżoniowa z dnia 25 października 2010 r. w sprawie ustanowienia Św. Jerzego Patronem Miasta Dzierżoniowa. Sąd zauważył, iż nieważność zaskarżonej uchwały stwierdził rozstrzygnięciem nadzorczym wojewoda dolnośląski. Skoro natomiast Rada Miejska Dzierżoniowa nie zaskarżyła w ustawowym terminie tego rozstrzygnięcia „to bez-

⁶⁶ Wyrok WSA w Warszawie z dnia 26 listopada 2014 r., IV SA/Wa 1391/14.

⁶⁷ Postanowienie WSA we Wrocławiu z dnia 25 czerwca 2010 r., III SA/Wr 256/10. Wojewoda dolnośląski poprzestał natomiast na uznaniu, iż przedmiotową uchwałę podjęto „z nieistotnym naruszeniem ustawy o samorządzie gminnym”.

spornym jest, iż uchwała ta nie obowiązuje i nie funkcjonuje w obrocie prawnym. W konsekwencji powyższego, na podstawie art. 161 § 1 pkt 3 p.p.s.a., postępowanie wszczęte wniesieniem skargi na uchwałę wyeliminowaną z obrotu prawnego – jako bezprzedmiotowe – podlegało umorzeniu”⁶⁸..

Uchwały w przedmiocie obchodzenia świąt maryjnych

Prawna relewantność świąt maryjnych znajduje umocowanie nie tylko w konkordacie i ustawach, ale niekiedy także w aktach prawnych pochodzących od organów samorządu terytorialnego.

Zgodnie z § 2 ust. 5 statutu miasta Częstochowy „Świętem miasta jest 26 sierpnia – Święto Matki Boskiej Częstochowskiej”⁶⁹. Inna uchwała Rady Miasta Częstochowy stanowi, że „Świeckie obchody Święta Miasta Częstochowy w dniu 26.08. nie mogą kolidować z obchodami religijnymi i być wobec nich konkurencyjne”⁷⁰.

Z kolei w myśl § 11 statutu gminy Wolsztyn „Corocznie w dniu 8 grudnia w Święto Niepokalanego Poczęcia NMP odprawiana będzie Msza św. w intencji mieszkańców miasta i gminy Wolsztyn”⁷¹.

Uchwały zawierające gminy i ich mieszkańców Maryi

Najpoważniejsze obiekcje co do legalności wywołują uchwały rad gmin (miast) o zawierzeniu miast i ich mieszkańców Maryi⁷². Wśród uchwał tego typu można wymienić np.:

⁶⁸ Postanowienie WSA we Wrocławiu z dnia 11 marca 2011 r., III SA/Wr 940/10.

⁶⁹ Uchwała Nr 150/XVI/03 Rady Miasta Częstochowy z dnia 7 lipca 2003 r. w sprawie przyjęcia statutu miasta Częstochowy (Dz.Urz.Woj.Ślask. Nr 84, poz. 2256 z późn. zm.).

⁷⁰ Uchwała Nr 352/XLV/93 Rady Miasta Częstochowy z dnia 1 lipca 1993 r. w sprawie ustanowienia Święta Miasta Częstochowy.

⁷¹ Uchwała Nr XV/99/2007 Rady Miejskiej w Wolsztynie z dnia 28 listopada 2007 r. w sprawie Statutu Gminy Wolsztyn (Dz.Urz.Woj.Wlkp. 2008, Nr 1, poz. 5 z późn. zm.).

⁷² Praktyka podejmowania tego typu uchwał znana była już w latach 90. XX w. W 1996 r. Rada Miasta Świecia nad Wisłą przyjęła uchwałę o zawierzeniu i oddaniu pod opiekę mieszkańców gminy Matce Boskiej Fatimskiej. B. Kunach, *Świecki spór*, „Gazeta Wyborcza – Bydgoszcz” z 8 czerwca 1996 r., nr 132, s. 3. W dniu 15 maja 1996 r. tczewscy samorządowcy dokonali zawierzenia Tczewa i jego mieszkańców opiece Matki Boskiej Fatimskiej. K. Ickiewicz, *Tczew – 750 rocznica nadania praw miejskich*, „Panorama Miasta” 2010, nr 1, s. 10.

– Uchwałę Nr XXVI/213/04 Rady Miejskiej w Tuchowie z dnia 29 września 2004 r. w sprawie zawierzenia Matce Boskiej Tuchowskiej Gminy Tuchów i jej mieszkańców, do której załącznikiem jest „Modlitwa. Wotum Ziemi Tuchowskiej w 100-lecie Koronacji Cudownego Obrazu Matki Boskiej”;

– Uchwałę Nr XXXVIII/233/09 Rady Miejskiej w Oleśnie z dnia 25 marca 2009 r. w sprawie zawierzenia dalszych dziejów Oleśna Trójjedynemu Bogu i macierzyńskiej trosce Bogarodzicy Maryi;

– Stanowisko Nr 6/2013 Rady Miejskiej w Piastowie z dnia 26 marca 2013 r. w sprawie zawierzenia miasta Piastowa i jego mieszkańców Niepokalanemu Sercu Maryi Królowej Polski Matki Jasnogórskiej.

Jako podstawę prawną pierwszej z wymienionych uchwał podano ogólny przepis art. 18 ust. 1 u.s.g. Co prawda przepis niniejszy, jak zaznaczono powyżej, może być podstawą podejmowania „działań niewładczych, np. o charakterze intencyjnym”, ale jak zastrzega NSA „pod jednym wszakże warunkiem. Mianowicie, jeśli pozostaje to w granicach zadań gminy przewidzianych w przepisie prawa”⁷³. Sceptycznie należy zaś odnieść się do możliwości uzasadnienia, iż zawierzanie gminy Maryi mieści się w ustawowych zadaniach gminy.

Niezrozumiałe jest też wskazanie przez Radę Miejską w Oleśnie jako podstawy prawnej swojej uchwały art. 18 ust. 2 pkt 13 u.s.g., który legitymuje radę gminy do podejmowania uchwał „w sprawach herbu gminy, nazw ulic i placów będących drogami publicznymi lub nazw dróg wewnętrznych w rozumieniu ustawy z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych, a także wznoszenia pomników”. Przedmiot przywołanej uchwały nie mieści w żadnej z kategorii spraw, o których mowa w cytowanym przepisie.

W tekście stanowiska Rady Miejskiej w Piastowie nie podano podstawy prawnej jego podjęcia. Istotny wpływ na ocenę legalności niniejszego stanowiska ma fakt, iż rada miasta nie posłużyła się w sensie ścisłym formą uchwały, co sugeruje, iż jej wolą nie było złączenie z tym aktem skutków prawnych. Potwierdza to § 3 ust. 2 statutu miasta Piastowa, zgodnie z którym „Rada może wyrazić swoje stanowisko w sprawach, w których nie ma uprawnień stanowiących i kontrolnych. Stanowisko Rady nie rodzi skutków prawnych”. Przepis ten powinien być wskazany jako podstawa podjęcia przedmiotowego stanowiska.

⁷³ Wyrok NSA z dnia 7 grudnia 2009 r., I OSK 716/09.

Nie do końca jednolite orzecznictwo sądów administracyjnych pozwała przyjąć, iż przepis statutu może być podstawą prawną do podejmowania przez radę gminy takich niewiążących aktów jak stanowiska, apele, rezolucje, deklaracje, oświadczenia. WSA w Poznaniu w wyroku z 21 grudnia 2006 r. stwierdził, iż „zgodnie ze statutem podjętym w formie uchwały Rada Gminy ma prawo do wyrażenia stanowiska w określonej sprawie. Stanowisko to nie jest wiążące dla żadnego organu, nie jest bowiem uchwałą (...) Nie można uznać, że stanowisko jest *de facto* uchwałą, również dlatego, że nie ma znamion uchwały”⁷⁴.

Nawet jednak gdyby, pomimo powyższych obiekcji, hipotetycznie przyjąć, iż uchwały w sprawie zawierzenia miast (gminy) Maryi są podejmowane „na podstawie prawa”, to i tak wydają się one naruszać wymóg legalności, gdyż nie mieszczą się „w granicach prawa” (art. 7 Konstytucji RP). Pozostają one bowiem w sprzeczności z zasadą bezstronności władz publicznych w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych.

Sygnalizowane zastrzeżenia co do legalności zawierzenia miasta czy powiatu Maryi poprzez uchwałę rady miasta (powiatu) sprawiły, iż kilka inicjatyw tego typu nie zostało sfinalizowanych. Na sesji rady powiatu pszczyńskiego dnia 29 stycznia 2014 r. radni jednogłośnie odstąpili od procedowania nad wnioskiem jednej z radnych, aby powiat pszczyński oddać Najświętszemu Sercu Pana Jezusa i Maryi Niepokalanej⁷⁵. Z kolei z porządku obrad sesji Rady Miasta Bochnia w dniu 24 września 2009 r. usunięto w drodze głosowania punkt w sprawie podjęcia „Aktu zawierzenia Królewsko-Górniczego Miasta Bochnia Matce Boskiej Bocheńskiej”. W ocenie przewodniczącego Rady Miasta „Akt zawierzenia wykroczał poza kompetencje rady. Uznaliśmy, że za bardzo wchodzimy w temat kościelny i duchowy”⁷⁶.

Od przypadków zawierzania miasta Maryi przez radnych w drodze uchwały *sensu largo* – uchwała jako „forma wyrażenia stanowiska przez kolegialny organ”⁷⁷ obejmująca także przyjmowane w drodze głosowania stanowiska, rezolucje, oświadczenia, apele – należy odróżnić akty zawie-

⁷⁴ Wyrok WSA w Poznaniu z dnia 21 grudnia 2006 r., I SA/Po 835/06.

⁷⁵ *Nietypowy wniosek radnej*, <http://wiadomosci.pless.pl/33390-nietypowy-wniosek-radnej> [dostęp: 27.03.2015 r.].

⁷⁶ M. Cisak, *Rada zrezygnowała z Aktu Zawierzenia*, http://b.projektujemy.pl/6190_rada_zrezygnowala_z_aktu_zawierzenia.html [dostęp: 27.03. 2015 r.].

⁷⁷ Postanowienie WSA w Szczecinie z dnia 10 października 2013 r., I SA/Sz 452/13.

zenia dokonywane przez radnych, burmistrza czy starostę jako osoby prywatne. Dochodzi do nich nie podczas sesji rady, lecz w trakcie uroczystości religijnych, najczęściej w kościele, rzadziej na miejskim rynku czy placu. Aktom tego typu nie można przypisywać prawnej doniosłości, gdyż są podejmowane całkowicie poza formami działania administracji publicznej. Oceny takiej nie zmienia fakt, iż osoby te, dokonując niniejszych aktów, często na płaszczyźnie leksykalnej określają pełnioną przez siebie funkcję w samorządzie terytorialnym (np. „My radni miasta...”, „Jako burmistrz miasta” itp.) oraz mówią zwykle o zawierzeniu miasta i jego mieszkańców, a nie tylko zawierzeniu siebie. Poprzez niniejsze akty osoby te realizują przysługującą im wolność sumienia i religii (art. 53 ust. 2 Konstytucji RP). Art. 25 ust. 2 ustawy zasadniczej nie zabrania osobom pełniącym funkcje organów władzy publicznej niewładczego i „nieurzędowego” artykułowania swojej wiary na *forum publicum*⁷⁸.

Cum grano salis należy odnieść się do legalności uchwały Nr XIV/152/04 Rady Gminy Gorzyce z dnia 27 maja 2004 r. w sprawie przyjęcia Rezolucji z okazji uroczystej koronacji koronami papieskimi obrazu Matki Bożej Fatimskiej w Sanktuarium w Turzy Śląskiej dnia 13 czerwca 2004 r. Uchwała ta funkcjonalnie odpowiada charakterystyce uchwał okolicznościowych znanych polskiemu parlamentowi i służących symbolicznemu upamiętnianiu ważnych dla społeczności, w tym przypadku społeczności lokalnej, wydarzeń i osób⁷⁹. Nienormatywny i niewładczy charakter tego aktu pozwala uznać art. 18 ust. 1 u.s.g. za wystarczającą podstawę prawną jego podjęcia. Analiza z kolei treści uchwały dowodzi, iż radni nie tyle propagują kult maryjny, co odwołują się do uniwersalnych wartości, jakkolwiek osadzonych w „kulturze chrześcijańskiej”, co z kolei pozwala uznać przedmiotowy akt za zgodny z art. 25 ust. 2 ustawy zasadniczej. Nieco innego charakteru jest Oświadczenie Nr XXIV/1/2012 Rady Gminy Bralin z dnia 29 czerwca 2012 r. w sprawie poparcia starań o koronację koronami papieskimi Obrazu Matki Bożej Półkowskiej. Jako uchwała problemowa

⁷⁸ Inaczej W. Brzozowski, *Bezstronność światopoglądowa władz publicznych*, [w:] A. Mezgowski (red.), *Leksykon prawa wyznaniowego*, Warszawa 2014, s. 7-15.

⁷⁹ Zob. G. Maroń, *Uchwały okolicznościowe Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w polskim porządku prawnym*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2014, nr 3, s. 34-49, tenże, *Uchwały okolicznościowe Senatu w polskim porządku prawnym*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2014, nr 3, s. 253-273.

a nie *sensu stricto* okolicznościowa budzi więcej zastrzeżeń niż – tylko do pewnego stopnia podobna treściowo – uchwała Rady Gminy Gorzyce⁸⁰.

W kategoriach czynności faktycznych, a nie aktów urzędowych należy rozpatrywać z kolei takie przejawy doniosłości Maryi dla organów samorządu terytorialnego, jak umieszczanie na ścianach sal posiedzeń rady gminy (rady powiatu czy sejmiku województwa) wizerunków Maryi czy odmawianie przez radnych modlitwy za wstawiennictwem Maryi przed rozpoczęciem lub w trakcie sesji.

Podsumowanie

Pobożność maryjna Polaków znajduje swoje przełożenie na rodzime prawo. Odwołania w przepisach prawnych do Matki Bożej są głównie „symbolicznej” natury. Stanowią one przejaw responsywności prawodawcy wobec tożsamości religijnej obywateli, ale nie formę konfesjonalizacji czy sakralizacji państwa. Niniejsza postać „obecności” Maryi w porządku prawnym jest optymalnym rozwiązaniem. Szacunek dla czcicieli Maryi pragnących niewykluczania obiektu ich kultu z prawnej „symboliki, retoryki i emblematów”⁸¹ idzie w parze z przestrzeganiem zasady rozdziału Kościoła od państwa oraz poszanowaniem praw i wolności osób o innym światopoglądzie czy osób w inny sposób rozumiejących obecność *sacrum* w przestrzeni publicznej. Ocena pod kątem legalności przywołanych aktów – zróżnicowanych co do swej kategoryzacji w systemie źródeł prawa – zawierających odwołania do Maryi jest niejednolita. Obok tych niebudzących zastrzeżeń natury konstytucyjnej i stanowiących zdecydowaną większość spośród wszystkich objętych analizą, wyróżnić można takie, których legalność jest kwestią nieoczywistą i złożoną (uchwały rad gmin w przedmiocie ustanowienia Maryi patronką gminy), oraz te, które trudno pogodzić z wymogiem religijnej, światopoglądowej i filozoficznej bezstronności władz publicznych (uchwały rad gmin w przedmiocie zawierzenia gminy Maryi).

⁸⁰ Zob. G. Maroń, „Uchwały problemowe” organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego na przykładzie uchwał dotyczących zagadnień bioetycznych, „Samorząd Terytorialny” 2016, nr 1-2, s. 111-126.

⁸¹ W. Brzozowski, *Bezstronność światopoglądowa władz publicznych w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2011, (LEX 122604).

Skala odwołań w prawie do Maryi czy Boga może uchodzić za wyznacznik maryjności czy religijności danego społeczeństwa, jakkolwiek nie istnieje prosta zależność pomiędzy obecnością w języku prawnym nawiązań do sfery *sacrum* a religijnym witalizmem obywateli. W państwach niedemokratycznych system prawny często jest konstruowany w sposób uniemożliwiający akomodację oczekiwań osób rządzonych. Bazujące na materializmie prawodawstwo PRL nie osłabiło jednak żywej pobożności maryjnej Polaków. Demokratyzacja ustroju po roku 1989 z jednej strony dała możliwość uczynienia prawa reprezentatywnym – w pewnych wąskich dla państwa świeckiego granicach – dla znamionowanego maryjnością „Ducha Narodu”, z drugiej strony akty symbolicznego odwoływania się w prawie do Maryi nie zapobiegają procesowi laicyzacji polskiego społeczeństwa. Postępujący spadek religijności Polaków najprawdopodobniej będzie skutkował także zmniejszeniem w przyszłości liczby odniesień w prawie do symboliki religijnej. W ten sposób determinowana ewolucja porządku prawnego jest procesem naturalnym i oddolnym, potwierdzającym trafność tezy realizmu prawnego, iż prawo to „fakt społeczny”.

W demokratycznym państwie prawa obiekty muszą natomiast wzbudzać próby rugowania pierwiastków religijnych z porządku prawnego uzasadniane mylnym założeniem, że światopoglądowa bezstronność państwa wymaga oczyszczenia *forum publicum*, w tym prawa, z wszystkiego tego, co nosi choćby pozory religijności. Takie wypaczone rozumienie zasady rozdziału Kościoła od państwa grozi np. kontestowaniem obecności wizerunku Maryi i innych świętych w samorządowych insygniach czy ich patronowaniu ulicom bądź publicznym szkołom⁸². W rzeczywistości oznacza to „stygmatyzowanie” wszystkiego tego, co cenne dla osób wierzących i imputowanie, że to ich system wartości jest właśnie tym, dla którego nie ma miejsca w rzekomo w pełni pluralistycznym, otwartym i tolerancyjnym postmodernistycznym społeczeństwie. Zarazem w ten sposób kwestionuje się jeden z istotnych składników historycznie ugruntowanego dziedzictwa narodowego. Dla osób wierzących symboliczna responsywność prawa wobec szeroko rozumianych emblematów ich religii, jakkolwiek nieobojętna i mogąca stanowić postulat teologii politycznej, nie jest kwestią kluczową w przeżywaniu swojej wiary czy w misji ewangelizacyjnej. Przedmiotowa responsywność powinna być natomiast ważna dla państwa, ilekroć prag-

⁸² Por. G. Maroń, *Osoba świętego Jana Pawła II w polskim porządku prawnym*, Warszawa 2016, s. 196-298.

nie ono pozostawać w autentycznej służbie wszystkich swoich obywateli, bez inklinacji do faworyzowania partykularnego światopoglądu, ale i bez bezpodstawnych fobii czy niechęci wobec niego.

Słowa kluczowe: Maryja, prawo, polski porządek prawny

Bibliografia

- Bartmiński J., *Stereotypy mieszkają w języku: studia etnolingwistyczne*, Lublin 2007.
- Bączek P., *Matka Boża – fundament Polski*, „Niedziela” 2013, nr 18.
- Brzozowski W., *Bezstronność światopoglądowa władz publicznych*, [w:] A. Mezgalewski (red.), *Leksykon prawa wyznaniowego*, Warszawa 2014.
- Brzozowski W., *Bezstronność światopoglądowa władz publicznych w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2011.
- Gołdyn P., *Symbolika religijna i kościelna w herbach miast polskich do końca XX wieku*, Warszawa 2008.
- Gołdyn P., *Maryja w herbach miast polskich*, „Salvatoris Mater” 2000, nr 2.
- Janyga W., *Przestępstwo obrazy uczuć religijnych w polskim prawie karnym w świetle współczesnego pojmowania wolności sumienia i wyznania*, Warszawa 2010.
- Lewandowski J., *Naród w nauczaniu kardynała Stefana Wyszyńskiego*, Warszawa 1982.
- Lipscher W., *Teologia polityczna Jana Pawła II*, „Teologia Polityczna” 2005-2006, nr 3.
- Maroń G., *Osoba świętego Jana Pawła II w polskim porządku prawnym*, Warszawa 2016.
- Maroń G., *Uchwały okolicznościowe Sejmu i Senatu RP w świetle zasady religijnej, światopoglądowej i filozoficznej bezstronności władz publicznych*, [w:] M. Skwarzynski, P. Steczkowski (red.), *Polityka wyznaniowa a prawo III Rzeczypospolitej*, Lublin 2016.
- Maroń G., *„Uchwały problemowe” organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego na przykładzie uchwał dotyczących zagadnień bioetycznych*, „Samorząd Terytorialny” 2016, nr 1-2.
- Maroń G., *Bóg w polskim porządku prawnym*, „Przegląd Prawa Wyznaniowego” 2014, t. 6.
- Maroń G., *Uchwały okolicznościowe Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w polskim porządku prawnym*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2014, nr 3.
- Maroń G., *Uchwały okolicznościowe Senatu w polskim porządku prawnym*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2014, nr 3.
- Maroń G., *Wstęp do prawoznawstwa*, Rzeszów 2011.
- Rey T., *The Politics of Patron Sainthood in Haiti: 500 Years of Iconic Struggle*, „The Catholic Historical Review” 2002, vol. 88, nr 3.
- Zaręba S., *Współczesny katolicyzm polski. Ile tradycji, ile zmiany?*, „Przegląd Religioznawczy” 2010, nr 3.

REFERENCES TO THE SAINT MARY IN THE POLISH LAW

S u m m a r y

Polish Marian devotion is reflected in the Polish law. Literal references to Saint Mary are contained in legal acts of public authorities, as well as acts enacted by local government bodies. These acts occupy different places in the system of sources of law. Most of them does not raise a constitutional objection, the legality of others is a debatable issue (eg. City council resolution expressing the will of Mary's patronage on the city), and a few are contrary to the principle of religious, ideological and philosophical impartiality of the public authorities. Symbolic dimension of legal references to Mary – eg. Mary's images in the municipal coats of arms or Mary's name used in public streets names – demonstrates responsiveness of the Polish legal order to religious beliefs of some citizens, while not denying the paradigm of the separation of church and state, and without prejudice to the rights and freedoms of other people.

Key words: Mary, law, the Polish legal order

ОБРАЩЕНИЕ К МАРИИ В ПОЛЬСКОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ

Р е з ю м е

Марийная религиозность поляков находит свое отражение в польском законодательстве. Обращения к Богородице включают в себя акты органов государственной власти, а также акты, образованные органами местного самоуправления. Эти акты показывают значительные различия в категоризации и место в системе источников права. Большинство из них не вызывает примечаний конституционного характера, легальность иных является вопросом неочевидным (например, решение городского совета выражающая желание установить Марию покровительницей города), некоторые из них находятся в противоречии с принципом религиозного, мировоззренческого и философского безразличия органов государственной власти. Символическое измерение обращений в законе к Марии, например, присутствие образа Марии в гербах муниципалитетов или название именем Марии улицы - демонстрирует отзывчивость польского законодательства в отношении религиозных убеждений части своих граждан, в то время не отрицая парадигмы разделения церкви и государства, и без ущерба для прав и свобод других лиц.

Ключевые слова: Мария, закон, законодательство Польши